

MOKSLO LIETUVA

2005 m. gegužės 5–18 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 9 (321)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Gyvenimas ne sau

Kun. Alfonso Lipniūno buvusios studentės Janinos Mačiukaitės-Pleškūnienės 1990 m. nutapytas ir Šv. Jonų bažnyčiai padovanotas jo portretas

Balandžio 7 d. Vilniuje Genocido aukų muziejuje buvo atidaryta kunigo profesoriaus Alfonso Lipniūno (Lipnicko) 100-osioms gimimo ir 60-osioms mirties metinėms skirta meninių fotografijų paroda. Jos nuotraukų autorius – buvęs Panevėžio katedros klebonas monsinjoras Juozapas Antanavičius. Jį Lietuvos žmonės pažįsta kaip labai aktyvų kun. A. Lipniūno veiklos propaguotoją.

Parodos atidaryme dalyvavo Vokietijos Federacinės Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius dr. Aleksanderis fon Romas (Alexander von Rom) ir Čekijos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Petras Voznica (Petr Voznica), Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkas Gabrielis Žemkalnis,

daug visuomenėje žinomų žmonių. Renginį pradėjo kun. A. Lipniūno sūnėnas inž. Alfonsas Lipnickas.

Balandžio 8 d. Šv. Jonų bažnyčioje vyko Vilniaus arkivyskupijos ir Lietuvių katalikų mokslo akademijos surengta mokslinė konferencija, skirta profesoriaus kunigo A. Lipniūno veiklai prisiminti, veikė ir jam skirta dokumentų bei kitos medžiagos paroda. Konferenciją atidarė ir pranešimą skaitė Lietuvių katalikų mokslo akademijos prezidentas, Telšių vyskupas dr. Jonas Algimantas Boruta SJ, dalyvius pasveikino ir Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus linkėjimus perdavė Prezidento patarėja dr. Irena Vaišvilaitė, pranešimus skaitė vyskupas Juozas Tunaitis, istorikai

Nukelta į 10 p.

Ši gegužė – tai žmonijos Didžios pergalės prieš Vokietijos nacizmą 60-metis. Lietuvai Antrasis pasaulinis karas baigėsi tik atkūrus Nepriklausomą valstybę 1990-aisiais. Minėdami šią datą, straipsnyje apie profesorių kunigą Alfonsą Lipniūną prisimename šio mūsų tautos kankinio gyvenimo kelią. JAV Kongreso nario Tadeušo G. Makoterio (Thaddeus G. McCotter) prakalba (4, 13 p.) privers susimąstyti apie stalinizmo recidyvus, kylančius labai netoli nuo Lietuvos sienų.

Prezidentūros akiratyje – mokslas ir studijos

Šalyje rengiamasi pradėti ir per trejus metus įgyvendinti mokslo ir studijų reformą. Šitai paragino Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus balandžio 25 d. susitikime su mokslo politikų formuojančių bei vykdančių institucijų vadovais, studentų sąjungų ir verslo organizacijų atstovais. Prezidentas pabrėžė, kad išsamų priemonių planą ir reformos įgyvendinimo etapus turi nustatyti Švietimo ir mokslo ministerija, aktyviai dalyvaujant mokslo ir studijų bendruomenei, visuomenės ir verslo atstovams. Pripažinta, kad mokslo ir studijų reforma – tai vienintelis būdas Lietuvai išlikti konkurencingai Europos Sąjungoje.

Rengiantis šiam susitikimui balandžio 18 d. Prezidentūroje buvo surengta apskritojo stalo diskusija *Mokslo ir studijų finansavimas bei valdymas: problemos ir perspektyvos*. Diskusijoje išsakytos mintys vertos, kad būtų išgirstos ir plačiau, nes šiandien kiekvienas šią reformą įsivaizduoja skirtingai. Kuo daugiau diskutuosime, ieškosime sprendimo, tuo bus mažesni paradimai ir sėkmingesnė reforma.

Koks turi būti ateities Lietuvos mokslas ir studijų sistema? Kokia finansavimo sistema padėtų pasiekti šiuos tikslus? Kokios kyla finansavimo problemos ir kaip jas reikėtų spręsti? Kokie mokslo ir studijų sistemos finansavimo valdymo pokyčiai padėtų užtikrinti šias sąlygas:

Nukelta į 6 p.

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Parodos fotografijų autorius monsinjoras Juozapas Antanavičius ir Vokietijos Federacinės Respublikos ambasadorius dr. Aleksanderis von Romas

3 p.

AR KVEPĖS
MOKSLO
GĖLĖS?

4, 13 p.

NEJAU
ATGIMS
J. STALINO
ŠMĖKLA

8-9, 16 p.

HUMANITARAI
SUNERIMĖ

14 p.

LIETUVA
IR
GUDIJA

15 p.

IPOLITAS
JUNDZILAS –
ŽYMUS XIX A.
CHIRURGAS

Pradžia Nr. 8

Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys Chemijos instituto Cheminės kinetikos ir katalizės skyriaus vyriausiasis mokslo darbuotojas, Teodoro Grotthusso fondo pirmininkas prof. Algirdas VAŠKELIS su *Mokslo Lietuva* aptaria šalies mokslo aktualijas, aptardamas ir humanitarų santykius su tikslųjų mokslų atstovais.

Kalba – ne vien minčių raiškos priemonė

Praėjusio pokalbio metu užsiminėte, kad Lietuvos mokslas sovietmečiu tebuvo tik Sovietų Sąjungos mokslo provincija. Ko gero, užginčyti būtų nelengva, nors tikriausiai atsiras ir prieštaraujančių. Šiandien mums svarbiau kitas dalykas. Kaip mums nelikti Europos Sąjungos mokslo provincija? Juk turėjome drąsos pripažinti, kad tebesame Europos mokslo oikumena.

Dabar reikalai turėtų gerėti, bent jau lyginant su sovietiniais laikais. Atsivėrė pasaulis, kuris susiaurina ir provincijos ribas. Tačiau labai daug priklausys ir nuo to, kaip mes patys dirbsime. Dabar Lietuvos gerųjų mokslo grupių lygis yra labai aukštas, tos grupės dirba ne kiek ne blogiau už dirbančias Europos šalyse. Nebent išskyrus didžiausius pasaulio mokslo centrus, su kuriais lygintis gal ir nereikėtų. Taigi labai akivaizdus žinių, kompetencijos skirtumo gal ir nėra, jei kur ir yra, tai priklauso nuo aparatūros ar kitų mokslinės veiklos priemonių stygiaus. Intelkto, pasirengimo požiūriu visa Europa panaši. Šiuolaikinė mokslinė informacija visiems beveik prieinama, elektroninė informacija galimybės labai sulygina. Vienaip ar kitaip mes prieiname prie šiuolaikinių pasaulio duomenų bazių. Galima pasinaudoti ryšiais su užsienio universitetais ir jų laboratorijomis, tad informaciniu požiūriu mūsų mokslininkų padėtis neblogo. Aišku, bibliotekoms valstybė skiria per mažai lėšų, naujų knygų ir žurnalų nepakanka, bet informacijos galima gauti ir kitais kanalais. Pagaliau sugebama šiek tiek atnaujinti ir aparatūrą, nes ES fondai tam reikalui skiria lėšų, tegul ir nedaug. Vis dėlto Vakarų šalims prilygti dar ilgai negalėsime, nes atsilikimas pernelyg didelis. Ko gero, tai ir bus viena didžiausių mūsų eksperimentinių mokslų problemų. Tai kliudys mums lygiaverčiai bendradarbiauti su Vakarų mokslininkais. Norėdami įveikti šias kliūtis, kai kurie mokslininkai veža savo mėginius į Vokietiją, Švediją ar kitas šalis, ten daro tyrimus su gera aparatūra.

Taigi mokslininko darbo vieta jau tampa ne vien sava laboratorija. Ji daug didesnė tarptautinio bendradarbiavimo erdvė.

Mobilumas čia yra labai geras reiškinys. Visais laikais mokslininkai daug bendravo, XVIII a. susirašinėjo laiškais, o XIX a. jau važinėjo vieni pas kitus, bent jau Europoje.

Keliavimo tradicija atėjo iš viduramžių universitetų?

Taip, nes problemų dėl kalbos nebuvo, visi Europos universitetai dėstė ir bendravo lotynų kalba. Vėliau atsirado nacionalinės kalbos, bet visuomenės elitas ir mokslo žmonės mokėjo svarbiausias Europos kalbas. Dabar tas kalbas pakeitė anglų kalba.

Tačiau ta vienintelė ir išskirtinė anglų kalba niveliuoja Europos tautų bent jau kultūrinį savitumą?

Humanitarai Lietuvoje jaučiasi skriaudžiami (2)

Akad. Algirdas Vaškėlis supranta ir užjaučia humanitarus

ma? Dėl mokslinio savitumo tikriausiai būtų atskira kalba, verta gal ir didelių diskusijų.

Tikslųjų mokslų srityje niveliavimo gal ir nesijaučia. Žinoma, visai kas kita humanitarams. Jiems kalba yra ne vien priemonė reikšti mintis, bet ir savaime vertybė. To tikslųjų mokslų atstovai kartais neįvertina. Man teko nemažai apie tai diskutuoti su humanitarais, pagaliau ir mano brolis prof. Bronius Vaškėlis, buvęs Vytauto Didžiojo universiteto rektorius, yra humanitaras. Neslėpsiu, seniau mane kartais stebindavo humanitarų prisirišimas prie kalbos. Su jais diskutuodamas pradėjau suvokti, kad štai, tarkime, filosofams kalba yra labai svarbus dalykas, nors, atrodo, ar taip jau sunku savo tekstus išversti į kitą kalbą. Tačiau viskas yra daug sudėtingiau: tiek filosofams, tiek kitų sričių humanitarams kalba turi ypatingą reikšmę, tad šios savaiminės kalbos vertybės nereikėtų pamiršti, į tai būtina atsižvelgti. Jeigu taip, tai ir Europos valstybėms bendrauti tarpusavyje reikės daugelio kalbų, ir viena anglų kalba niekaip nepavyks pasitenkinti.

Humanitarams iki šiol tekdavo gintis

Renkant Lietuvos MA prezidentą, gana aštrioje prakalboje kalbininkas akad. Zigmantas Zinkevičius pasakė: Lietuvoje jaučiamas tam tikras humanitarų puolimas... Jūs, gerbiama Akademiškoje, gal ir esate vienas tų puolėjų?

Su tokiu man siūlomu vaidmeniu negalėčiau sutikti. Tačiau tenka pripažinti, kad Lietuvoje konfliktai su humanitarais tęsiasi jau maždaug 10 metų. Tam tikros humanitarų nemalonės nuspelnė ir akad. Juozas Kulys, nes vertinant mokslą jis siūlė tuos pačius kriterijus taikyti tiksliesiems, gamtos ir humanitariniams mokslams – straipsnius skelbti ISI žurnaluose, skaičiuoti citavimus ir panašiai. Iš tikrųjų tai neteisingas reikalavimas, ir šia prasme man labiau priimtina lankstesnė išrinktojo Lietuvos MA prezidento akad. Zenono Rokaus Rudziko pozicija, kai siūloma atsižvelgti į humanitarinių ir socialinių mokslų savitumus. Kita vertus, teisingas buvo ir J. Kulys, raginęs humanitarus daugiau savo straipsnių skelbti užsienio žurnaluose, ir

skelbti kitomis kalbomis. Argi istorikams nėra svarbu spausdinti kaimyninių kraštų kalbomis? Juk Lietuvos istorija niekada nebuvo tik vienos Lietuvos valstybės istorija, nes tą istoriją teko kurti kartu su kaimynais.

Taigi vertinant humanitarinius ir socialinius mokslus, daugiau konfliktų kilo gal dėl išsiskilusių tradicijų, nes humanitarai buvo pratę savo straipsnius skelbti tik Lietuvoje, o kitaip ir norėdami negalėjo daryti. Tikslųjų mokslų atstovai nuo seno buvo įpratę skelbti ir tarptautinėje spaudoje.

Pagaliau humanitarų ir tikslųjų mokslų atstovų nesuskalbėjimas yra labai sena problema. Po Antrojo pasaulinio karo anglų rašytojas ir fizikas Čarlzas Snou (Charles Snow) juk neatsitiktinai kalbėjo apie dvi kultūras – humanitarinę ir tikslųjų mokslų, nors pati ši problema gyvavo dar seniau. Tačiau labai paaštrėjo sustiprėjus technokratijai ir tiksliesiems mokslams, kurie, ne paslaptis, buvo susiję su branduoliniu ginklo kūrimu, supervalstybių ginklavimosi, kosmoso tyrimų ir kitais procesais. Problemos tiek išryškėjo, kad humanitarai ir tikslųjų mokslų atstovai vieni kitų pradėjo nebesuprasti – kūrėsi tarsi du skirtingi pasauliai. Sovietų Sąjungoje prasidėjo ilgai užsitęsęs fizikų ir lyrikų ginčas – iš esmės ta pati nesuskalbėjimo problema.

Visa tai labai seni laikai ir, atrodo, kad iš vaikiškų trumpikių bent jau mūsų karta išaugo. Tačiau paskutinėje Lietuvos MA prezidento rinkimais parodė, kad toli gražu ne. Keisčiausia, kad humanitarų ir tikslųjų mokslų atstovų nesuskalbėjimas daugiausia atsiskleidė būtent Nepriklausomybės metais.

Deja, tai abipusis „nuopelnas“, nemanau, kad kalti vien tikslųjų mokslų atstovai. Man atrodo, kad mūsų humanitarai pasižymi tam tikru konservatizmu. Jie buvo uždaryti sovietinėje erdvėje ir negalėjo bendrauti su Vakarų pasauliu. Rusija humanitarinių mokslų srityje juk taip pat buvo uždara, politizuota, tad natūrali tų mokslų evoliucija buvo smarkiai stabdoma.

Tikslųjų mokslų srityje tokio

dogmatizmo nebuvo. Tiesa, Josifo Stalino laikais buvo mėginimų diegti tą dogmatinį mąstymą, bet vėliau padėtis palengvėjo ir bent jau fizikų ar chemikų mąstymo niekas nevaržė. Jie dirbo daugmaž normaliomis sąlygomis. Tiesa, biologijos srityje dar gana ilgai užtruko kovos su „mendelizmu“ ir genetika, bet tikslųjų mokslų, kad ir tos pačios fizikos ar chemijos, pasauliniai mokslo žurnalai buvo prieinami.

Taigi tam tikras humanitarų uždaramas pasireiškė stipriau ir ilgesnį laiką. Lietuvos atveju, man regis, tai tebejaučiama. Mūsų humanitarai ir dabar ne itin linkę bendrauti su Vakarais, nors tokių galimybių ir turi. Stinga įpročio, tradicijos, vidinio poreikio. Šitai suprantu ir kaip tam tikrą naujovių vengimą.

Kas trukdo susikalbėti

Tam humanitarų nesuskalbėjimui su tikslųjų mokslų atstovais, ko gero, trukdo du dalykai. Viena, tikslųjų mokslų atstovams stinga gilesnės humanitarinės kultūros, kartais gal net elementarios kultūros suprasiti kitą. Antra, Jūs pats, gerbiama profesoriau, sutikote, kad humanitarams kalba reiškia daug daugiau, negu tik informacijos perdavimo priemonė. Tad jei humanitarai paliks savo kalbos „kiautą“, kaip tas vėžlys, tai greitai jų neliks. Nežinau, ar ši metafora labai vykusi ir bent pakankamai aiški. Trumpai tariant, lengva ranka atsiskę savo kalbos, humanitaras prarastų ir savo paties esmę – nebūtų humanitaras.

Galimas dalykas, tai yra viena iš priežasčių, bet yra daug ir konkrečių atvejų. Štai Z. Zinkevičius. Jis moka daug kalbų, antraip nebūtų kalbininkas. Tad jam mokslinius straipsnius rašyti kita kalba neturėtų būti sunku. Nemanau, kad jo mąstymas ar dvasia nukentėtų, jei vieną kitą darbą parašytų ir užsienio kalba. Man taip atrodo. Nauda iš tokio parašymo būtų akivaizdi – plačiau pasklistų informacija. Tad naudą ir pragmatinius dalykus reikėtų derinti su dvasiniais poreikiais ar polinkiais. Manyčiau, kad visa tai galima suderinti.

Man būtų gal ir per drąsu atstovauti šiuo atveju gerbiamojo Z. Zinkevičiaus pozicijai. Tačiau „Mokslo Lietuvoje“ garsinome kai kurias profesoriaus mintis šiais klausimais, tad gal jis neprieštarau, jei jomis dabar pasiremsime. Pasak Z. Zinkevičiaus, pasaulio baltistams susirinkus į Vilnių, patikimiausia bendravimo kalba jiems yra lietuvių kalba. Kai kurie nemoka vokiškai, kitas gal ir angliškai, rusiškai ar prancūziškai, o lietuviškai supranta visi. Tą patį galima pasakyti apie žurnale „Baltistica“ spausdinamus straipsnius: žurnalo skaitytojais lietuviškai supranta, nes tai juos vienijanti kalba.

Visiškai teisingai, apie tą patį esame kalbėję su prof. Z. Zinkevičiumi. Bet kai jis man tą patį išsakė, aš jo paklausiau: kiek tų lietuvių ir baltistų yra, kurie susirinkę gali susikalbėti lietuviškai? Z. Zinkevičius sako: *Nedaug, pasaulyje gal 50.*

Jei tėra tiek, tai gal bendravimui lietuvių kalba „mažoka“. Juk ir tarp lingvistų yra indoeuropeistų, romanų ar germanų kalbų žinovų, kurie lietuvių kalbos taip nemoka, kad susikalbėtų ar laisvai skaitytų.

Perskaitytos *Mokslo Lietuvoje* man įsiminė ir kito kalbininko mintys. Tai lietuvių kalbos institute dirbusio kalbininko iš Vakarų Europos mintys. Jis dėstė, kad Lietuvos kalbininkams ir apskritai humanitarams būtina rašyti ir kitomis kalbomis. Jis ne visai suprato lietuvių nenorą rašyti kitomis kalbomis.

Balandžio 5 d. renkant Lietuvos MA prezidentą balsuoja technikos mokslų atstovas prof. Rymantas Kažys ir humanitaras istorikas prof. Antanas Tyla; kairėje – prof. Jonas Sapragonas

Prezidentūros akiratyje – mokslas ir studijos

Prezidentūroje mokslo ir studijų problemas nagrinėja LR Prezidentas Valdas Adamkus ir kiti susitikimo prezidiumo nariai: dr. Nerija Putinaitė, habil. dr. Ingė Lukšaitė, prof. Eugenijus Butkus, Rimvydas Jasinavičius, dr. Irena Vaišvilaitė, švietimo ir mokslo ministras Remigijus Motuzas ir prof. Vincas Laurutis

Atkelta iš 1 p.

aukštos kokybės studijas, verslo, glaudžius mokslo tyrimų ir studijų kokybės ryšius, mokymosi visą gyvenimą, intelektinės ir kultūriškai brandžios žinių visuomenės kūrimo ir t. t.

Šiais klausimais pasisakyti ir diskutuoti buvo pakviesti Vilniaus universiteto rektorius akad. Benediktas Juodka, Biotechnologijos instituto direktorius habil. dr. Algimantas Pauliukonis, Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas habil. dr. Eugenijus Butkus, Vilniaus prekybos, pramonės ir amatų rūmų generalinis direktorius Vitas Mačiulis, Vilniaus kolegijos direktorius dr. Gintautas Bražiūnas, Švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius Saulius Vengris ir šios ministerijos Mokslo ir studijų departamento direktorius dr. Albertas Žalys, Vilniaus miesto ir apskrities verslininkų darbdavių konfederacijos prezidentas Rimvydas Jasinavičius ir kiti asmenys.

Už programinį mokslo ir studijų finansavimą

Lietuvos Respublikos Prezidento patarėja, Kultūros, mokslo ir ugdymo grupės vadovė dr. Irena Vaišvilaitė šalies mokslo ir studijų tikslus apibūdino gana glaustai: tai aukšta studijų kokybė, tarptautinio mokslo centrai Lietuvoje, glaudus ryšys tarp verslo, mokslo ir studijų proceso, aiški aukštojo mokslo vidinė struktūra, aiškiai apibrėžtos kolegijų ir universitetų funkcijos bei atskirų studijų pakopų tikslai. Būtinis pakankamos sąlygos mokytis, kelti kvalifikaciją ir ją keisti, įgyti žinių per visą gyvenimą – kol kas tai viena iš didelių Lietuvos mokslo ir studijų sistemos problemų. Pagaliau labai svarbūs Lietuvos mokslo ir studijų konkurencin-

gumo tarptautinėje erdvėje ir šalies viduje klausimai.

Kaip šių tikslų siekiama? Šiandien lyg ir neįmanoma abejonių, kad mokslui ir studijoms finansuoti reikia daugiau lėšų, bet kai kurioms valstybės institucijoms, verslo ir pramonės darbuotojams, taip pat ir Prezidentūros darbuotojams, matyt, kyla įtarimų, ar net ir tos ne itin didelės lėšos, kurios skiriamos mokslui ir studijoms, naudojamos veiksmingai ir skaidriai. Visi sutinka, kad įgyvendinant aukštajam mokslui keliamus tikslus būtina pritraukti daugiau verslo, pramonės ir privačių lėšų, tik kaip tai padaryti?

Geras tonas reikalauja teigti, kad finansavimas mokslui ir studijoms turi būti programiškas, ne syki tai pabrėžė ir kalbėjusieji Prezidentūroje. Prezidentūros patarėjai, regis, pasisako už didesnius finansinius įgaliojimus turinčias ekspertų tarybas, kurios ir galėtų valdyti programinį finansavimą, nustatyti pažangius mokslo tyrimo centrus ir į juos nukreipti lėšas. Aišku, atsivėlgiant į skirtingų mokslų specifiką, atskiriant humanitariniams ir socialiniams, taip pat fundamentiniams ir taikomiesiems mokslams skirtas lėšas. Siūloma užtikrinti teisę į nemokamą mokslą, tačiau įdiegti lanksčią įmokų už mokslą ir studijas paskolų gavimo bei gražinimo sistemą.

Gaila, niekas nesvarsto, kas būtų daroma su konkursų nelaimėjusiais? Nefinansuoti ir leisti išsivaiškinti kas kur? Įdomu, kokią dalį sudarytų konkursus laimėjusieji ir kokią – pralaimėjusieji? Pagaliau ar būtų leista tuose konkursuose dalyvauti kitų šalių mokslininkams? Jei būtų leista, tai ar neatsitiktų taip, kad finansiskai ir laboratorinės įrangos galimybėmis daug silpnesni Lietuvos

mokslininkai apskritai jokių konkursų nelaimėtų ir apie Lietuvos mokslą po kelerių metų tektų kalbėti tik kaip apie praeities relikviją.

Kas svarbiau: infrastruktūra ar žmogiškasis veiksny?

Lietuvos Respublikos Prezidento patarėjas dr. Nerijus Udrėnas priminė Prezidento iškeltą siekį: per 15 metų Lietuvai keliamas uždavinys pasiekti Europos Sąjungos vidurkį ekonomikos srityje. Deja, kaip rodo Pasaulio banko parengta studija, Lietuva specializuojasi nesudėtingos gamybos srityje. Būtina išiklausyti į rinkos poreikius, siūlyti atitinkamas paslaugas ir prekes, o tam teks parengti ir reikiamų specialistų. Šiandien parengiami specialistai nėra nei kokybiški, nei verslūs. Tarp jaunimo didelis nedarbo lygis, nors kvalifikuotos darbo jėgos trūksta. 70 proc. baigusiujų aukštąsias mokyklas dirba ne pagal specialybę, tik 45 proc. studentų mano, kad jų žinios atitinka rinkos poreikius. Jau iš pateiktų skaičių matyti, kad rengiami arba nekokybiški, arba neatitinkantys rinkos poreikių specialistai.

Kodėl taip yra? Viena priežastis – per mažos lėšos, skiriamos vienam studentui. Vienam studentui Lietuvoje skiriama BVP dalis yra gana didelė palyginti su kitomis šalimis, todėl akivaizdu, teigė N. Udrėnas, kad tos lėšos aukštosios studijoms panaudojamos neveiksmingai.

Gaila, bet patarėjas neatkreipė dėmesio į tai, kad kitų šalių universitetai išsilaiko ne vien iš valstybės skiriamos BVP dalies, bet antra tiek gauna iš verslo struktūrų, įvairių fondų, taip pat privačių lėšų.

Lėšų poreikis aukštajam mokslui didėja, tad kokią išeitį siūlo pranešėjas? Pasinaudoti ateities pajamomis – paskolomis (paprastomis ar priklausomomis nuo būsimų pajamų), žmogiškųjų išteklių sutartimis, studijų taupymo sąskaitomis, paskolų susiejimu su įdarbinimu ir įsipareigojimu, baigus mokslą išdirbti tam tikrą skaičių metų.

Siekiant geriau įgyvendinti Lisabonos strategijos uždavotį, Bergene šį gegužės mėn. bus surengtas ES šalių švietimo ministrų susitikimas. Ten bus keliami uždavotys gerinti viešojo ir privačiojo finansavimo bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti pakankamai lėšų aukštajam mokslui.

Akivaizdu, kad nauji finansavimo šaltiniai (dotacijos, paskolos, subsidijos, aliumnų parama, kapitalo fondai, lanksti studijų mokesčių sistema) ir jų panaudojimas pareikalaus naujų finansų valdymo būdų. Reikės geresnės vadybinės informacijos priemonių, teks keisti ir finansų skyrių vaidmenį, kad ne tik studentai studijoms galėtų pritraukti savo ateities lėšas, bet ir aukštosios mokyklos sugebėtų planuoti savo finansinius svetus ilgesniam laikotarpiui.

Nuo 1996 iki 2000 m. privačios studijos ir privatūs finansai pasaulyje išaugo nuo 13 iki 18 procentų. Didėja ir mokymosi visą gyvenimą poreikis. Taigi reikia lanksčios konkurencingos sistemos, daug studijų kelių ir daug jų teikėjų. Vadinasi, reikės sukurti ir tokių institucijų reguliavimo aplinką, kuri skatintų tokių paslaugų teikėjų atsiradimą ir veiklą. Valdžios vaidmuo turės keistis iš tiekėjo į koordinatoriaus. Todėl siūloma daugiau dėmesio skirti atskaitingoms ekspertų taryboms, kurios disponuotų finansais, vadinasi, vertintų ir rezultatus.

Tačiau štai ką pastebi patarėjas N. Udrėnas: iš struktūrinių ES fondų Lietuvoje daugiausia lėšų nukreipiama socialinei-ekonominei infrastruktūrai – keliams, gamybos ir verslo sektoriams, o žmogiškiesiems ištekliams pritraukiama mažiau kaip 600 mln. litų ir tai tėra trečia pozicija pagal reikšmę. Kitos šalys visai kitaip paskirsto proporcijas, teikia pirmenybę žmogiškajam veiksniui, nes suvokia, kad jis bus ateities konkurencingumo pagrindas. Patarėjo nuomone, Lietuvai reikia keisti šį santykį.

Tas paradoksalus universitetų gyvenimas

Vilniaus universiteto rektorius B. Juodka Bolonijos proceso postulatų, kuriuos girdėjo išdėstant Prezidento patarėjus, suglaudė į vieną frazė: tikslas – žinių Europa. Ji neįmanoma be stiprių universitetų. Tai patvirtino ir Glazgo mieste, Škotijoje, vykęs Europos universitetų asociacijos posėdis, iš kurio neseniai grįžo B. Juodka. Beje, rektorius Glazge dalyvavo kaip tik toje darbo grupėje, kurioje buvo nagrinėjami finansavimo klausimai.

Nė iš vieno rektoriaus B. Juodka dar nėra girdėjęs, kad jo vadovaujamas universitetas būtų finansuojamas pakankamai. Visi Europos universitetai įsitikinę, kad jų mokslas finansuojamas per mažai, nors antai Glazgo universiteto metinį biudžetą sudaro 170 mln. svarų sterlingų. Tokios sumos negauna visi Lietuvos universitetai kartu sudėjus. Vadinasi, ta pati sąvoka „trūksta lėšų“ toli gražu ne tą patį reiškia skirtingų šalių universitetų rektorių lūpose.

B. Juodka pamėgino išryškinti, kur būtų galima sutaupyti aukštajam

Diskutuoja dr. Nerija Putinaitė, Prezidento patarėja dr. Irena Vaišvilaitė ir ELTOS vyriausiasis redaktorius Virgils Valentiničius

Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Eugenijus Butkus, Vilniaus universiteto rektorius akad. Benediktas Juodka, Švietimo ir mokslo ministerijos valstybės sekretorius dr. Saulius Vengris

Susirūpinimas dėl lituanistikos perspektyvų

Greta svarbiais lituanistikos tyrimais užsiimančių Lietuvos istorijos, Lietuvių kalbos, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutų jau treji metai sėkmingai darbuojasi Kultūros, filosofijos ir meno institutas (toliau – KFMI), kuriam valstybė pavedė tirti Lietuvos kultūros raidą ir dabarties pokyčius joje, taip pat Lietuvos filosofijos, dailės, muzikos, teatro istoriją bei nūdienos iššūkių lemiamus šiuolaikinės mūsų kultūros raiškos ypatumus. 2005 m. balandžio 21 d. Institutas kartu su Lietuvos mokslų akademija ir Mokslininkų rūmais sukviėtė humanitarų visuomenę, kolegias iš lituanistinių institutų, už mokslą atsakingų valstybės institucijų atstovus į diskusiją Lietuvos kultūros tyrimai: dabartis ir perspektyvos. Įžanginį žodį, pabrėždamas diskusijos aktualumą, tarė Švietimo ir mokslo ministerijos valstybės sekretorius doc. dr. Saulius Vengris.

Instituto veiklą apibendrinio ir jos vietą lituanistikos tyrimų kontekste išryškino Instituto direktorius doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius.

Aktualias lituanistikos sampratos, lituanistinių tyrimų vertinimo problemas aptarė Lietuvos mokslo tarybos pirmininko pavaduotoja habil. dr. Ingė Lukšaitė.

KFMI direktoriaus pavaduotojas dr. Žibartas Jackūnas, remdamasis valstybės mokslo tyrimų finansavimo dinamika, parodė, kad lituanistikos tyrimų prioritetas yra iš esmės deklaratyvus, mokslinių tyrimų finansavimo rodikliai kasmet mažėja. Susirūpinimą lituanistikos ir Lietuvos socialinės padėties tyrimo perspektyvomis išreiškė Socialinių tyrimų instituto direktorius prof. habil. dr. Arvydas Matulionis, Biochemijos instituto direktorius prof. habil. dr. Valdas Laurinavičius. Mintimis apie aktualias mokslinio tyrimo institutų veiklos problemas pasidalijo Prezidento patarėjos padėjėja dr. Nerija Putnaitė.

Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros strategiją rengusios grupės vadovas doc. dr. Giedrius Viliūnas kvietė lituanistinius institutus konstruktyviai bendradarbiauti su valstybės institucijomis, pirmiausia su Švietimo ir mokslo ministerija, kad valstybės požiūris į lituanistiką nesiskirtų nuo jos deklaruojamų principų.

Diskusijos dalyviai ir svečiai galėjo susipažinti su Instituto išleistų knygų ekspozicija, kurią detalčiau apibūdino bei su pasiektais per trejus metus tyrimų rezultatais supažindino Instituto mokslininkai – nacionalinės mokslo premijos laureatas prof. habil. dr. Antanas Andrijauskas, dr. Jolanta Širkaitė, dr. Naglis Kardelis. *Mokslo Lietuvos* 8, 9 ir 16 p. pateikiame sutrumpintus jų pranešimus, Kultūros, filosofijos ir meno instituto direktoriaus doc. dr. Vaclovo Bagdonavičiaus ir jo pavaduotojo dr. Žibarto Jackūno kalbas, sakytas minėtoje diskusijoje.

Švietimo ir mokslo ministerijos valstybės sekretorius dr. Saulius Vengris pripažįsta diskusijos aktualumą; iš kairės – Lietuvos MA akad. Zenonas Rokus Rudzikas, akad. Leonardas Sauka, dr. Vaclovas Bagdonavičius, prof. Antanas Andrijauskas ir dr. Naglis Kardelis

Doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius

Sumanymas surengti šiandieninę diskusiją kilo ne dėl to, kad panorėjome viešai paminėti labai kuklią savo Instituto trejų metų sukaktį ir ta proga pasigirti, jog per tokį neilgą laiką ne taip jau mažai spėjome nuveikti. Tasai sumanymas kilo ne iš džiugėsio, ne iš noro girtis, o iš nerimo, kuris, kaip paaiškėjo, šiomis dienomis yra apėmęs beveik visą Lietuvos mokslininkų humanitarų visuomenę. Visai neplanuodami, būsime patekę į to nerimo šurmulį.

Koks tas nerimas? Jį įvardysiu pranešimo pabaigoje.

Visuotinai yra lyg ir pripažįstama, kad mūsų valstybės raidoje, ypač šiandienos iššūkių akivaizdoje, humanitariniams ir socialiniams mokslams turi būti skiriamas reikšmingas vaidmuo, įžvelgiama svarbi jų misija ugdati pilietinę ir kultūringą visuomenę, stiprinant jos demokratiškumo galias. Pripažįstamas lituanistikos prioritetas, jo būtinybė siekiant išsaugoti tautos identitetą, stiprinti piliečių istorinę atmintį, visavertiškai integruotis į pasaulinį kultūros procesą. To prioriteto šviesoje Lietuvos kultūros tyrimai, atrodytu, savaime turėtų būti vertinami kaip svarbi valstybės užduotis, kad ir kokia forma ji būtų pateikta. Toji svarba pabrėžiama nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo pradžios. Ši nuostata užfiksuota dar 1991 m. priimtame Mokslo ir studijų įstatyme, ji liko ir naujojoje jo redakcijoje. Apie tai kalbama *Lietuvos mokslo ir technologijų baltojoje knygoje*, o ypač daug dėmesio lituanistikos prioritetui skiriama Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros strategijoje, kituose dokumentuose ar jų projektuose. Vyriausybės patvirtinimo laukia Lituanistikos mokslinių tyrimų prioriteto įgyvendinimo 2006–2009 m. programos projektas. Lituanistinių tyrimų prioritetas neatsitiktinai primenamas metiniame Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus pranešime.

Visa tai rodo, kad konjunktyrinis kontekstas mūsų Instituto, kaip ir kitų lituanistinių institutų, veiklai yra itin palankus ir kad šiuo požiūriu tarsi nėra ko nerimauti.

Po valstybinių mokslų institutų reformos praėję treji Instituto „kūdikystės“ metai ne tik neišryškino kokių nors augimo ir plėtojimosi sutrikimų, o atvirkščiai – parodė, kad nė nereikėjo jų įveikinti – iš karto dirbta visu pajėgumu ir kad taip dirbant ryškiai progresuojama: kasmet mokslinės produkcijos ypač daugėja, o ir pati toji

Lituanistinių tyrimų kontekste

produkcija darosi visokeriopa brandesnė ir solidesnė. Nevarginsiu Jūsų nei skaičiais, nei pavadinimais – tą netrūkusi padarys mano kolegos, pristatydami per pirmuosius trejus Instituto gyvavimo metus išleistas knygas, kurios yra tik iškiliausios mūsų įtempto kūrybinio darbo viršūnės, bet toli gražu ne visa produkcija, kuriai dar priklauso šimtais skaičiuojami straipsniai ne tik Lietuvos, bet ir užsienio mokslinėje spaudoje, deka, neįrašytoje į ISI sąrašą, bet kurios dėka bendraujama su užsienio partneriais, ir bendraujama ne dėl brangiai ekspertų vertinamų taškų, o kartu sprendžiant tas pačias mokslines problemas, įgyvendinant bendrus projektus ir panašiai.

vykdą 61 Instituto mokslininkas (iš jų 55 daktarai, 6 habilituoti daktarai, tarp jų – nacionalinės mokslo premijos laureatas prof. Antanas Andrijauskas), 23 jaunesnieji mokslo darbuotojai ir 8 doktorantai. Jiems talkina 26 administracijos ir mokslinio aptarnaujančio personalo darbuotojai.

Taigi trumpai apie šias kryptis ir jų apimamas problemas.

Pirmoji kryptis – *Lietuvos kultūros formavimosi ir jos raidos tyrimai* šiuo metu telkia dėmesį į senovės baltų kultūrą ir simbolius, šiuolaikinės Lietuvos kultūros dinamiką, Lietuvos kultūrinio identiteto raidą, humanitarinių idėjų raišką ir mokslo institucionalizaciją Lietuvoje.

ka, ryškina teorinius liberalios visuomeninės tvarkos pagrindus, gilinasi į filosofinio postmodernizmo ištakas ir pamatines koncepcijas, aiškina, kaip keičiasi fundamentinių vertybių sistemos Lietuvoje XX–XXI a. sandūroje, analizuoja estetikos tyrimų filosofinius pagrindus, vykdo filosofines ir taikomosios etikos tyrimus, gilinasi į mokslinio pažinimo metodologiją, jos kaitą bei istorines prielaidas, tiria Antikos tradicijos recepciją šiuolaikinėje filosofijoje.

Penktoji kryptis skirta *Lietuvos meno raidos tyrimams*. Šiuo metu joje nagrinėjama dailės ir visuomenės santykio naujųjų ir naujausių laikų Lietuvoje problema, intensyviai rengiamas

Humanitarai sunerimę: dr. Žibartas Jackūnas, habil. dr. Ingė Lukšaitė, dr. Rasa Vasinauskaitė ir prof. Arvydas Virgilijus Matulionis

Tad nerimui pagrindo neturėtų būti ir šiuo požiūriu, nes valstybės suteiktą pasitikėjimą, atrodo, pateisiname su kaupu.

Tai gal sunerimti verčia mūsų mokslinės produkcijos neaktualumas, per menkos jos sąsajos su Lietuvos sociokultūrinėmis reikmėmis? Ar taip yra, bent galima spėti, tegul ir paviršutiniškai, vien iš čia pateikiamos mūsų leidinių ekspozicijos. Aš tik noriu jūsų dėmesiui labai glaustai pateikti bendrą mūsų tyrimų panoramos vaizdą, iš kurio turėtų būti aiškūs tų tyrimų pobūdis, prasingumas ir matytis Lietuvoje vykdomų humanitarinių tyrimų kontekste užimama vieta.

Tie tyrimai sugrupuoti į 5 veiklos kryptis, kurias, įvertinusi jų pagrindimą, patvirtino LR Vyriausybė. Mums atrodo, kad tų kryptių patvirtinimas iš esmės ir yra valstybės užsakymas. Būtent jį, valstybės užsakymą, jaučiasi

Antroji kryptis – *Komparatyvistiniai kultūros ir filosofijos tyrimai* apima teorines ir metodologines civilizacinės komparatyvistikos, kultūrologijos, filosofijos ir estetikos, taip pat Lietuvos kultūros kaitos globalizacijos sąlygomis problemas.

Trečiojoje kryptyje – *Lietuvos filosofijos istorijos tyrimuose* beveik visos (tiesa, negausios) pajėgos mestos į akademinio Lietuvos filosofijos istorijos tritominio rengimą. Pirmasis tomas, parašytas prof. Romano Plečkaičio, jau išleistas ir prieš 3 mėnesius buvo gražiai pristatytas šioje salėje. Kuriant istoriją, taip pat buvo nagrinėjama atskirų filosofinių problemų ir idėjų Lietuvoje raida, rengiamos ryškiausiems Lietuvos filosofams skirtos monografijos.

Ketvirtojoje kryptyje – *Šiuolaikinės filosofijos tyrimai* dirbą filosofai analizuoja dabartinės Vakarų filosofijos ir vertybių kaitos Lietuvoje sąvei-

Lietuvos dailininkų biografijų žodyno tritomis, tiriama Lietuvos bažnyčių ir lietuvių liaudies dailė, rengiami ir leidžiami Lietuvos teatro istorijos bei Lietuvos muzikos istorijos tomai, analizuojama Lietuvos muzikinės kultūros integralumo ir savitumo problema.

Toks yra Instituto užimtų tyrimų lauko bendras vaizdas. Pačia didžiausia dalimi jis, tas laukas, yra Lietuvos kultūros erdvėje ir akivaizdžiai priklauso lituanistikai.

Kokių bėpaimtume iš šiandien siūlomų lituanistikos apibrėžimų, jis apima visas Instituto tyrimų sferas. Greita kitų jau daugelį dešimtmečių gyvojančių lituanistinių institutų, dirbančių labai svarbiuose, pamatiniuose Lietuvos kultūros baruose – pilietinės Lietuvos istorijos, lietuvių kalbos, Lietuvos tautosakos ir literatūros – mūsų

Atkelta iš 1 p.

Sigitas Jegelevičius, Arūnas Bubnys ir kiti.

Balandžio 10 d. toje pačioje bažnyčioje po Šv. Mišių įvyko dar vienas kun. prof. A. Lipniūno minėjimas su menine dalimi.

Šiame rašinyje pasidalysime įspūdžiais iš fotografijų parodos, skirtos šviesios atminties Lietuvos kankiniui prof. kun. A. Lipniūnui paminėti. Prieš tai priminsime, kad šiais metais, vasario 16-ąją, Prezidentas Valdas Adamkus už nuopelnus Lietuvos Respublikai Vyčio kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi apdovanojo kunigą, antisovietinio ir antinacinio pasipriešinimo dalyvį A. Lipniūną. Apdovanojimą priėmė kunigo sūnėnas inž. A. Lipnickas. Kunigo-kankinio apdovanojimą amžinai saugoti Panevėžio vyskupijoje jis įteikė vyskupui Jonui Kauneckui.

Jo pamokslai telkė lietuvius

Pirmojo bolševikmečio ir karo metų vilniečiams lietuviams nėra reikalo aiškinti, kas buvo Alfonsas Lipniūnas, nes šio kunigo pamokslų lietuviai rinkdavosi klausyti į Šv. Jono bažnyčią (dabar – Šv. Jonų bažnyčia) ir Aušros Vartus, nepriklausomai nuo to, kuriai parapijai priklausė. Ateidavo ne tik katalikai ir ne vien tikintieji. Pamokslininkas sujaukdavo klausytojus, atskleisdamas kontrastą tarp tuometinės gyvenimo realybės ir Kristaus žodžio. Tvirtinama, kad į sakyklą kunigas neretai atsinešdavo Evangeliją ir laikraštį – bolševikinį ar nacistinį. Taigi liūdnąją ir linksmą naujieną. Kunigo pamokslai žmonėms teikdavo šviesios vilties, nes tai būdavo iš paties gyve-

Gyvenimas ne sau

Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkas Gabrielis Žemkalnis kalba parodos atidaryme; toliau – dr. Vincas Rastenis, dr. Aldona Kačerauskienė, ambasadorius dr. Aleksanderis von Romas, dr. Arūnas Bubnys, Odeta Abromavičiūtė ir Virginija Rudienė

nimo reiškinių ir gilaus tikėjimo padarytos išvados – logiškos ir įtikimos. Taip pat tai buvo ir tautiškumo sklaida tarp paprastų žmonių, kai tautos telkimas reiškė ir jos išlikimo galimybę.

Didelę reikšmę karo metais buvo įgijęs kun. A. Lipniūno 1941 m. vasarą organizuotas Laisvės fondas, ne tik šelpęs, bet ir siekęs tautinių tikslų, stiprinęs Nepriklausomybės atkūrimo viltis. Per ryšius su parapijų klebonais vargstantys vilniečiai – išvežtųjų šeimos, chroniškieji ligoniai, studentai, sužeistieji kariai – galėdavo gauti maisto produktų ir kitą būtiniausių paramą. Būdamas Vilniaus universiteto ir Vilniaus pedagoginio instituto (dabar – universi-

tetas) kapelionu, kun. A. Lipniūnas telkė studentus ir gimnazistus ateitininkus, dirbo su jaunimu.

Simboliška, kad kun. A. Lipniūnui skirta paroda Genocido aukų muziejuje buvo atidaryta balandžio 7 d., kai Lietuva su visu krikščioniškuoju pasauliu gedėjo dėl Jo Šventybės popiežiaus Jono Pauliaus II mirties. Šventasis Tėvas labai gražiai lietuviškai yra ištaręs kun. A. Lipniūno vardą 2000 m. gegužės 7 d., kai Vatikane vardijo Lietuvos kankinius, kurių Martirologijos sąrašė užregistruota 114.

Visoms valdžioms buvo neparanki asmenybė

Likimo apdovanotas ne pačia įspūdingiausia išvaizda – mažas, su akiniais, ne kažin kokios sveikatos, tačiau daugelį jį pažinojusių ir šiaip tik iš bažnyčios sakyklos girdėjusių jis žavėjo savo nepaprasta iškalba, erudicija ir didžios dvasios jėga. Gyvenęs labai sudėtingais istoriniais laikais, kai žlugo valstybės ir žuvo milijonai žmonių, šis trapias išvaizdos kunigas sugebėjo ne tik pats niekada neprarasti sveikos nuovokos, gyvenimiškos tikrovės suvokimo, bet ir kitiems žadino viltį, tikėjimą, teikė jėgų, kai žmonėms to labiausiai reikėjo.

Kliovėsi ne vien žodžiu, bet ir atliko žmonėms labai reikalingus konkrečius darbus. Didis buvo savo kasdieniais darbais, už kuriuos nelaukė ypatingos padėkos ir pripažinimo, nes visą gyvenimą dirbo ne sau. Per 40 likimo jam atseiktų gyvenimo metų patyrė ne vieną įvairių valdžių areštą ir sankcijas, bet tai jo nuostatai nepakeitė, neprivertė atsakyti principų. Nei autokratinė Antano Smetonos valdžia, nei bolševikmetis, nei Vokietijos nacių režimas kunigo A. Lipniūno neprivertė atsakyti tiesos žodžio. Norint išlikti ištikimu savo tikėjimui ir kunigo priedermei, reikėjo didžiulės drąsos ir tikėjimo savo teismumu.

Ko gero, jis buvo visoms valdžioms labai neparanki asmenybė.

Iš prigimties ganytojas ir visuomenininkas

A. Lipniūnas (Lipnickas) gimė 1905 m. kovo 12 d. Talkonių kaime,

Pumpėnų valsčiuje, Panevėžio apskrityje. 1925 m. baigė Panevėžio gimnaziją, 1930 m. – Kauno tarpdiecezinę kunigų seminariją, o 1932 m. ir Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos ir filosofijos fakultetą.

Buvo paskirtas Panevėžio katedros vikaru ir vyskupijos jaunimo direktoriumi. Reikia pasakyti, kad tokios pareigybės Panevėžio vyskupijoje nebuvo, bet ją įsteigė Panevėžio vyskupas Kazimieras Paltarokas, žinodamas A. Lipniūno sugebėjimus ir darbo su jaunimu pomėgį. Kas dieną pėsčiomis, dviračiu arba vežimiu kun. A. Lipniūnas vykdavo į susitikimus su jaunimu, jautė, kad tokia veikla prasminga, nes savo tikslu laikė užduotį rengti Lietuvai valstybininkus idealistus.

A. Smetonos valdžiai uždarius Ateities ir kitas katalikiškojo jaunimo organizacijas, A. Lipniūnas su tokia prievarta nesusitaikė ir toliau dirbo su jaunimu. Jo pamokslai, paskaitos ir pašnekesiai darė didelę įtaką jaunimo sąjūdžiams, ateitininkų, pavasarininkų, angelaičių ir kitų veiklai. Mokyklose ateitininkai, negalėdami veikti viešai, organizuojami A. Lipniūno itin aktyviai veikė pogrindyje. A. Lipniūnas nuosekliai ir drąsiai gynė katalikiškuosius principus. Žmonėms didžiulį įspūdį darė jauno kunigo pamokslai, bet valdžiai jo kalbos labai nepatiko. Ar galėjo patikti, jei 1930 m. lapkričio 9 d. pamokslė jis pareiškė: *Miglotos mūsų dienų valdovų pažūros. Arba: Kas dedasi su dorove? Visur bloga... Valdžia silpina*. Kritikavo valdžią, kad toji Utenos, Plungės, Vilkaviškio mokykloms ėmė nebeskirti pašalpų, o baigdamas pamokslą, dar ir paskatino savo klausytojus: *Kur tik sutiksime valdžios atstovus, sakykite, kad nebe gerai dedasi Lietuvoje...*

Ne kartą ir ne du kunigą A. Lipniūną po pamokslų policija palydėdavo ne į namus, bet į nuovadą. Tiesos žodis jokiai valdžiai nepatinka, nepatirdavo ir anuometinei. 1931 m. Linkuvos teisėjas A. Lipniūnui iškėlė bylą, mat kunigas Linkuvos bažnyčioje (1930 m. gruodžio 8 d.) per pamokslą sakęs: *platinasi paleistuvystė, ir vyriausybė ją palaikanti*. Jis faktais įrodydavo, ką valdžia daranti ne taip. Pirmą kartą Lietuvos teismų praktikoje kunigui buvo pritaikytas Bau-

džiamojo Statuto 263 I straipsnis už *platinimą viešoje vietoje pramanytų žinių, kad tuo pakenktų vyriausybės veikimui*. Šis teismas prieš kunigą susilaukė ir tam tikro tarptautinio atgarsio.

A. Lipniūnas baustas namų areštu, jam būdavo draudžiama išvykti iš Panevėžio. Kunigui skirtas pinigines baudas apmokėdavo didžiausias jo užtarėjas vyskupas K. Paltarokas. Išliko net 34 baudų protokolai. Nepaisydamas tardymų ir baudų, kun. A. Lipniūnas viešai ir karštai gindavo katalikiškosios veiklos principus.

Iš prancūzų kalbos A. Lipniūnas išvertė keletą grožinės literatūros knygelių. 1932 m. keliavo po Vakarų Europą, parašė knygą *Penkių valstybių sostinėse* (1933 m., 288 p.). 1933 m. apsilankęs JAV ir Kanadoje, parašė antrą knygą *Naujasis pasaulis*, bet cenzūra jos nepraleido, tad ir skaitytojų knyga nepasiekė (išspausdinti du pirmieji lankai). Mat A. Lipniūnas piktinosi fašistuojančios Vokietijos įvykiais, rudamarškininių degintoms knygomis, o tuometinė Lietuvos valdžia nenorėjo aštrinti santykių su nacistine Vokietija, tad neleido spausdinti ir tokios kunigo knygos.

A. Lipniūno nesužavėjo ir JAV politinė sistema. Jis matė pasiligojusią Ameriką, nepraleisdavo progos paleisti kritikos strėlę amerikietiškosios demokratijos pusėn.

Vyskupas K. Paltarokas laiške (1935 m. gruodžio 15 d.) A. Lipniūnui rašė: *Tik žiūrėk, nepersidirbk. Paliegtųjų turu gana daug kunigų. Man senatvėje reikia kunigų milžinų*.

Iš prigimties buvo visuomenininkas, geras oratorius, eruditas, mokėjo rusų, vokiečių, anglų, prancūzų, lenkų, lotynų, hebrajų kalbas. Dievo per prievartą niekam nebruko, bet gyvenime buvo aktyvus, skelbė lygybės, brolybės, laisvės idėjas, kurios atitiko jo socialines pažiūras.

Kad Lietuvos jaunimas nesiduotų nuperkamas

1935–1937 m. Prancūzijoje, Lilio universitete, studijavo sociologiją, 1937–1939 m. studijavo Paryžiaus katalikų institute. Baigęs studijas ir įgijęs teologijos licenciatą laipsnį, 1939 m. paskirtas dirbti Panevėžio pedagoginio instituto lektoriumi, tais pačiais metais institutą perkėlus į atgautąjį Vilnių, tas pareigas ėjo ir čia, Aušros Vartuose kasdien laikydavo mišias. 1940 m. A. Lipniūnui suteiktas profesoriaus vardas. Nuo 1942 m. Vilniaus kunigų seminarijoje dėstė sociologiją ir pastoralinę teologiją, taip pat buvo ir Vilniaus universiteto kapelionu.

Rašinio pradžioje priminėme, kokius drąsius tautiškus ir viltį teikiančius pamokslus sakydavo kun. A. Lipnickas Šv. Jono bažnyčioje ir Aušros Vartų koplyčioje. Autoritarinio A. Smetonos režimo metu kun. A. Lipniūnas gynė katalikiškuosius principus, o užgriuvus okupacijoms, su tokiu pat įkarščiu kovojo už lietuviškąjį tautinį orumą. Atkūrė slaptą moksleivių ir studentų veiklą. Kunigo įtaka jaunimui buvo labai didelė ir paveiki. Nedvejojo kunigas ir tada, kai naciai ėmė mobilizuoti Lietuvos jaunimą į pradėtus kurti SS dalinius. 1943 m. kovą Šv. Jono bažnyčioje per sekmadieninį pamokslą A. Lipniūnas drąsiai išdrožė: *Iki šiol Lietuvos jaunimo niekas nenupirko. Nei už tabaką, nei už degtinę. Nenupirks jo ir dabar!* Tai buvo kunigo raginimas Lietuvos jaunimui nepasiduoti provokacijai – nestoti į norėtą organizuoti lietuvių esesininkų legioną.

Konferenciją pradeda Telšių vyskupas dr. Jonas Algimantas Boruta SJ

Geriausia gynyba – demokratijos sklaida

NATO generalinis sekretorius Japas de Hopas Šeferis skaito pranešimą Vilniaus universitete

Balandžio 22 d. Vilniaus universitete vyko NATO generalinio sekretoriaus Japo de Hopo Šeferio (Jaap de Hoop Scheffer) ir Lietuvos užsienio reikalų ministro Antano Valionio susitikimas su akademinės bendruomenės nariais.

A. Valionis pabrėžė, kad keletą dienų Vilnius buvo svarbių politinių diskusijų sukuryje: vyko NATO šalių užsienio reikalų ministrų susitikimas. Tai didelio pasitikėjimo mūsų šalimis ženklas. Nors NATO ministrų susitikimas buvo neformalus, rezultatai labai geri: vyko atviros ir turiningos diskusijos, pasikeista nuomonėmis apie NATO vykdomas tarptautines operacijas, aptarti NATO politinio vaidmens stiprinimo klausimai, Aljanso santykiai su Europos Sąjunga, kitomis tarptautinėmis organizacijomis. Itin atidžiai analizuoti procesai, vykstantys į rytus nuo NATO sienos. Svarbūs buvo susitikimai su kolegomis iš Rusijos ir Ukrainos. A. Valionis ypač džiaugėsi, kad iš Vilniaus pasiųstas stiprus signalas Ukrainos demokratijai.

A. Valionis pabrėžė, kad Lietuvai be galo svarbi NATO vykdoma mūsų oro erdvės apsauga. Jau metus laiko Zokniuose kyla ir leidžiasi sąjungininkų lėktuvai. Regioninis oro stebėjimo centras Karmėlavoje yra integruota NATO oro erdvės sistemos dalis, sparčiai modernizuojamas Šiaulių oro uostas. Dabar siekiama Baltijos šalių oro erdvės saugumo klausimui rasti ilgalaikį sprendimą.

NATO generalinis sekretorius J. de H. Šeferis pasidžiaugė, prieš šį susitikimą galėjęs susipažinti su senuoju Vilniaus universitetu. Jis jam priminė maždaug to paties senumo Leidenio universitetą Olandijoje, kurį generalinis sekretorius ir jo žmona yra baigę. Vilniaus studentams ir akademinės bendruomenės nariams J. de H. Šeferis skaitė pranešimą, jame aptarė iššūkius, su kuriais susiduria NATO kaip bendromis vertybėmis grindžiama saugumo organizacija. NATO vadovas kalbėjo apie šios organizacijos tarptautines misijas ir operacijas, pareiškė savo poziciją Aljanso plėtrai. Jis supažindino klausytojus ir su užsienio reikalų ministrų susitikimo Vilniuje diskusija apie NATO ir transatlantinio dialogo perspektyvų detales.

Tarp susitikimo svečių dalyvavo buvęs krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius, Europos parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis ir J. de H. Šeferio atros eilės pusbroliu tėvas Elijas.

Studentai daugiausia domėjosi Ukrainos galimybėmis būti priimtai į NATO. Aljanso generalinis sekretorius pasakė,

kad susitikimo Vilniuje metu NATO šalių užsienio ministrai Ukrainai pasiūlė intensyvią dialogą dėl narystės klausimo, po kurio Ukraina galėsianti pasirašyti Narystės veiksmų planą.

Europos parlamento narys V. Landsbergis išreiškė susirūpinimą, kad su Rusija pasirašytas *Partnerystės taikos labui* Pajėgų statuso

susitarimas (SOFA) dėl Aljanso karinio tranzito per Rusiją, reglamentuojantis ginkluotųjų pajėgų statusą ir tranzitą kitų šalių teritorijose, leis Rusijai pernelyg plačiai traktuoti savo karinių pajėgų tranzito klausimus ir taip sukeltų problemų Lietuvai. Mat per mūsų šalį vyksta griežtai reglamentuotas Rusijos karinis tranzitas į Kaliningrado sritį. NATO ge-

Po susitikimo

Europos Parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis pasinaudojo proga užduoti klausimą

NATO generalinis sekretorius Japas de Hopas Šeferis su savo antros eilės pusbroliu tėvu Eliju (kairėje)

neralinis sekretorius teigė, kad SOFA daugiausia skirta NATO karinių pajėgų tranzitui per Rusiją į Afganistaną, kur Aljansas padeda atkurti normalų gyvenimą, ir nesusijęs su Lietuvos ir Rusijos dvišaliais klausimais.

NATO generalinis sekretorius tvirtino, kad gindama demokratijos vertybes NATO susiduria su naujais iššūkiais ir geriausia gamyba esanti demokratijos sklaida.

Margiris Daumantas

LMS TARYBOJE

Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos posėdyje, vykusiame balandžio 7 d., svarstytos UAB *Mokslininkų laikraštis* leidžiamo laikraščio *Mokslo Lietuva* naujos patarėjų kandidatūros. Posėdyje buvo pabrėžta, kad patarėjai turi būti keičiami rotacijos principu. Taryba patvirtino šias patarėjų kandidatūras: Vinčą Būdą, Joną Puodžių, Alfonsą Ramoną, Kazimierą Zavadską, Stasį Goberį, Jurą Ulbiką, Jadvygą Kerienę.

LMS taryba dėkoja buvusiems patarėjams: Rūtai Goštautienei, Daliai Stančienei ir Aleksandrui Targomadzei.

LMS tarybos pirmininkas Vyngintas Gontis

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą užimti šias pareigas:

Algebros ir statistikos katedroje – 1 docento;
Informacinių technologijų katedroje – 1,25 lektoriaus etato, 1 asistento.

Regioninės geografijos katedroje – 2 asistentų;
Chemijos katedroje – 0,5 profesoriaus etato, 1 docento, 0,25 lektoriaus etato;
Technologinio ugdymo katedroje – 1 docento.

Edukologijos katedroje – 1,5 docento etato;
Vaikystės studijų katedroje – 2 asistentų;
Ugdymo pagrindų katedroje – 0,5 docento etato, 0,5 asistento etato;
Psichologijos didaktikos katedroje – 1,25 docento etato, 0,75 asistento etato;
Psichologijos katedroje – 3 docentų, 3 lektorių.

Sporto metodikos katedroje – 2,25 asistento etato;
Sveikatos ugdymo katedroje – 2 docentų;
Kūno kultūros teorijos katedroje – 1 docento.

Ekonomikos katedroje – 1 docento;
Socialinių mokslų katedroje – 1,5 docento etato;
Istorijos didaktikos katedroje – 1 lektoriaus;
Katalikų tikybos katedroje – 0,5 docento etato;
Filosofijos katedroje – 1,5 profesoriaus etato, 0,25 asistento etato.

Prancūzų filologijos ir didaktikos katedroje – 2 docentų;
Anglų kalbos katedroje – 1 lektoriaus, 1,25 asistento etato;
Anglų kalbos didaktikos katedroje – 0,25 asistento etato;
Vokiečių kalbos katedroje – 0,25 asistento etato;

Fizikos ir technologijos didaktikos katedroje – 1,5 docento etato;
Bendrosios fizikos katedroje – 0,25 docento etato;
Bendrosios technologijos katedroje – 0,25 profesoriaus etato, 1 lektoriaus, 0,5 asistento etato;
Teorinės fizikos ir informacinių technologijų katedroje – 1 profesoriaus, 0,5 asistento etato;
Meninio ugdymo katedroje – 0,25 lektoriaus etato;
Muzikos katedroje – 1 profesoriaus, 0,5 lektoriaus etato, 0,75 asistento etato;
Technologijos ir dailės pagrindų katedroje – 0,5 lektoriaus etato, 1 asistento.

Socialinės pedagogikos katedroje – 0,5 profesoriaus etato, 3 docentų, 1 lektoriaus, 4,25 asistento etato.

Lietuvių kalbotyros katedroje – 1 docento, 0,25 lektoriaus etato;
Lietuvių kalbos katedroje – 1 lektoriaus, 0,5 asistento etato;
Visuotinės literatūros katedroje – 0,5 asistento etato;
Lietuvių kalbos didaktikos katedroje – 1 asistento;

Rusų kalbotyros katedroje – 0,25 profesoriaus etato, 4 docentų;
Rusų kalbos metodikos katedroje – 1 docento, 1 lektoriaus, 3 asistentų;
Rusų literatūros katedroje – 1 docento;
Lenkų filologijos katedroje – 2 docentų.

Prašymai ir dokumentai priimami 10 dienų nuo paskelbimo dienos Personalų skyriuje, 101 kab., Studentų g. 39, Vilnius, tel.: (8 ~ 5) 279 0089.

Su konkurso nuostatais galima susipažinti Universiteto interneto puslapyje adresu: www.vpu.lt.

Rektorius

Ipolititas Jundzilas – žymus XIX a. pabaigos Vilniaus chirurgas

Ipolito Jundzilo portretas iš Vilniaus medicinos draugijos archyvo

Vilniaus medicinos draugija įkurta 1805 m. gruodžio 12 dieną. Vadinas, šiemet sukanka 200 metų, kai Vilniuje veikia ši išskirtinė istorinė draugija.

Vilniuje Jozefo Franko iniciatyva medicinos draugija įkurta pirmuoju medicinos draugijų Europoje kūrmosi laikotarpiu. Vilniaus medicinos draugija – pirmoji Rytų Europoje ir, ko gero, vienintelė vis dar tęsianti savo veiklą.

Artėjant Vilniaus medicinos draugijos 200 metų jubiliejui, verta prisiminti visuomenės ypač gerbtus ir gražiausias Draugijos tradicijas kūrmosius asmenis. Būtų gerai gal net sutvarkyti jų paminklines lentas ir paminklus. Viena iš tokių asmenybių – Ipolititas Jundzilas.

Jundzilų pavardė žinoma Vilniuje nuo XIX a. vidurio ir daugiausia dėl botaniko Stanislovo Jundzilo nuopelnų.

Pasidomėti I. Jundzilo asmenybe paskatino Rasų kapinėse rastas nors ir apgriautas, bet svarbus antkapinis paminklas. Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčioje rasta paminklinė lenta su užrašu *Jo neužmirštamų nuopelnų ir labdarybės vargingiesiems atminimui.*

Spausdinta medžiaga apie I. Jundzilą labai negausi ir netikslė. I. Jundzilas buvo Vilniaus medicinos draugijos narys, draugijos sekretorius ir pirmininkas, todėl pavyko rasti jo veiklos atspindžių Vilniaus Universiteto bibliotekos archyve, Rankraščių skyriuje.

I. Jundzilas buvo labai išsilavinęs

to klinicistų. Dorpato universitete parašė ir sėkmingai apgynė disertaciją.

Į Vilnių grįžo 1874 m., būdamas 28 metų, jau įgijęs medicinos daktaro laipsnį. Pradėjo dirbti Savičiaus ligoninėje. Domėjosi chirurgija ir oftalmologija, greitai pelnė gero chirurgo vardą. Vilniuje pirmasis pritaikė ir išpopuliarino Jozefo Listerio (Joseph Lister) dezinfekcijos metodą karbolio rūgštimi ir jodoformu. Tuometinėje medicinoje diegė ne itin populiarų principą, kad gydyti reikia žmogų, o ne tik sergančią jo kūno dalį.

Paminklinė lenta daktarui Ipolitui Jundzilui Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčioje

medicinos daktaras, talentingas chirurgas, novatorius, pasiaukojantis gydytojas, geras medicinos pagalbos Vilniaus gyventojams organizatorius, teikiantis labdarą, ir teisingas žmogus. Jis gimė 1846 m. netoli Eišiškių. Anksti neteko tėvų ir 1858 m. buvo atiduotas auklėti į bajorų institutą Vilniuje, nuo 1863 m. mokėsi Vilniaus gimnazijoje ir 1865 m. ją sėkmingai baigė. Medicinos studijas pasirinko Dorpate (dabar – Tartu), jas baigė 1870 metais. Dvejus metus tobulinosi Berlyne pas žymius to me-

Nuo 1875–1887 m. Šv. Jokūbo ligoninėje I. Jundzilas dirbo etatiniu gydytoju. Šioje ligoninėje pirmasis Vilniuje atliko laparotomiją, paskelbė naują pūlingo pleurito gydymo būdą, Bazedovo ligą pradėjo gydyti chirurginiu būdu, atliko įvairių plastinių operacijų. Vėliau grįžo į Savičiaus ligoninę ir jai vadovavo.

I. Jundzilas operuodavo daug, po kelias operacijas kasdien, atlikdavo jas kūrybiškai, nes gerai išmanė medicinos naujoves. Per operacijas kartais susižeisdavo pirštą, susirgo kraujo užkrėtimu, tačiau savo darbo režimo nekeitė.

Iki pat mirties nuolat dirbo Vilniaus labdaros draugijoje: padėjo neturtingiems ir ligotiems vilniečiams, teikė nemokamą gydytojo pagalbą Raudonojo kryžiaus ambulatorijoje. Už gydymą niekada nereikalavo užmokesčio, todėl paprasti žmonės jį labai mėgo ir gerbė. Kaip ekspertas buvo kviečiamas į teismus ir visuomenės sveikatos tarybos pasitarimus.

Vilniaus medicinos draugijos nariu tapo 1874 metais I. Jundzilas buvo aktyvus jos narys, nuolat dalyvavo patirtimi apie ypatingus ligonius, perskaitė septynis pranešimus, paskelbė straipsnių. 1877–1878 m. buvo išrinktas šios draugijos sekretoriumi, 1891–1892 m. – vicepirmininku, o 1897 m. vienbalsiai – pirmininku.

I. Jundzilo iniciatyva išleistas *Vilniaus Medicinos Draugijos istorinis albumas (Album Historicum Cesariae Societas Medicinae Vlnensis).*

I. Jundzilas mirė staiga 1898 m. balandžio 6 dieną. Jo gedėjo visas miestas, laidotuvėse dalyvavo tūkstančiai vilniečių. Palaidotas Rasų kapinėse.

Dalia Triponienė

MOKSLO LIETUVĄ REMIA:

Pelnęs amžinybę

Kunigo Ričardo Mikutavičiaus paminklas Petrašiūnų kapinėse Kaune; jį sukūrė kunigo bičiulis skulptorius Arūnas Sakalauskas, architektas – Linas Jurgaitis

Lietuvos mokslų akademija ir Mokslininkų rūmai kunigo, teologijos mokslų daktaro Ričardo Mikutavičiaus 70-ųjų gimimo metinių proga organizavo konferenciją, kurioje pranešimus skaitė iškili mokslininkai. Pagrindinį pranešimą perskaitė prof. Romualdas Grigas. Pranešėjas pažymėjo, kad Ričardas Mikutavičius „netilpo“ dvasininko sutanoje. Jam ji buvo per ankšta arba „radikalų“ netinkamai pasiūta. Jis, priešingai nei „radikalai“, kartu su šviesios atminties monsijoru Kazimieru Vasiliausku, kardinolu Vincentu Sladkevičium, suvokdami tautos išnykimo grėsmę, skelbė santarvę, susitaikymą. Jo metafora *Kad Lietuva neišsivaikščiotu* tapo intelektualus jungiančios visuomeninės organizacijos *Consilia Academica* simboliu. Tė niekas neišsivaikščiota, kad ir aš pirmiausia rašau *poetas*. Kas būtų prisiminęs jį kaip kunigą, tarkime, po šimto metų? Nėra abejonės, kad pirmiausia jį prisimins kaip kūrėją, o tik paskui kaip kunigą. Pirmieji tai pastebėjo mokslo žmonės. Pirmoji jį kaip poetą ėmė pristatinti prof. Viktorija Daujotytė. Prof. R. Grigo dėka jis pirmas iš kunigų gavo tribūną dar 1988 m. pavasarį Politinio švietimo (!) namuose. Vėliau su prof. R. Grigu jis po *Žinijos* draugijos priedanga lankėsi rajonuose ir net vos ne „raudoniausio“ sekretoriaus Gramailos valdose Raseiniuose; ten netikėtai rado užrąkintus kultūros namus. Tai paskatino susirinkti dar daugiau žmonių, o po renginio sugiedoti Lietuvos himną. Paminėtina, kad netrūko provokacijų ir savoje aplinkoje, bet labiausiai visi laukė jo eilėraščių. Skaitė aktorai Dalia Stonytė ir Giedrius Arbačiauskas, pianinu skambino Rokas Zubovas. Verta paminėti, kad D. Stonytė Ričardo Mikutavičiaus poeziją ėmėsi propaguoti nuo pat pirmųjų dienų, todėl skaitymo meną yra ypač išstobulinusi. Ją galima pavadinti poeto kūrybos fanatike. Kiek esu klausęs jos deklamavimų, ji visada pasirenka tik Ričardą Mikutavičių. Pavydėtinas pastovumas! Mokslas dar netarė galutinio žodžio apie poetą. Nėra išsamiai išnagrinėta jo poezija, aptarta jo surinkta paveikslų kolekcija, nors albumą yra išleidęs dar pats poetas. Mokslininkai ir kriminalistikos specialistai dar ilgai analizuos jo gyvenimo ir žūties peripetijas. Dar nesurinkti jį pažinojusiųjų, artimųjų prisiminimai, kurie įneštų daug šviesos, kodėl jis taip buvo vertinamas, mėgstamas. Galiausiai, anksčiau ar vėliau bus atrasti ir kiti jo paveikslai, sugauti visi kaltininkai. Manau poetui ir kunigui Ričardui Mikutavičiui bus skirta ir monografija.

Juozas Elekšis

Dingusį nostrifikuotą docento diplomą Nr. D 0003847, išduotą 1994-01-12, registracijos Nr. 012923, laikyti negaliojančiu.

AL

Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčia Vilniuje

Susirūpinimas dėl lituanistikos perspektyvų

Lituanistinių tyrimų kontekste

Atkelta iš 8 p.

Institutui taip pat atiteko ne mažiau svarbios ir turbūt nemažiau pamatinės Lietuvos kultūros sritys – filosofija, daugiausia dailė, muzika, teatras. Susitelkta ne tik į jų istoriją, bet ir dabarties procesus jose. Ambicingai, bet pagrįstai imtasi paties kultūros proceso Lietuvoje (tiek istorinių, tiek dabarties aspektais) tyrimų ir pasiekta juose akivaizdžių rezultatų.

Tiesa, ne viskas, kas daroma Institute, priskirtina lituanistikai. Kaip galėtume suprasti iš kai kurių tyrimų problemų išvardijimo, lituanistikai tiesiogiai nepriklauso dalis komparatystikai ir šiuolaikinei filosofijai skirtų tyrimų. Tačiau netiesiogiai Institute atliekamiems lituanistiniais tyrimams jie yra svarbūs ir reikšmingi. Pirmiausia pačius lituanistinius tyrimus jie susieja su pasauliniu kultūros, filosofijos, meno kontekstu, orientuoja juos į naujausius tyrimo metodus. Be to, Instituto kultūrologų, filosofų ar menotyrininkų darbai, skirti šiuolaikinio pasaulio reiškiniais ir procesams, atveria į Lietuvą kelius naujausioms idėjoms, daug pasitarnauja jų sklaidai, o tuo pačiu – ir mūsų visuomenės intelektualinio bei kūrybinio potencialo stiprinimui, sudaro prielaidas mūsų intelektualinei kultūrai integruotis į pasaulinį kontekstą. Ne viena mūsų monografija, ją išvertus į anglų ar kitą kalbą, tame kontekste atrodytų visai nebloginai. Beje, viena kita kregždė jau yra. Jeigu leistų finansiniai ištekliai, tų kregždžių išskraidintume ne vieną.

Didžioji Instituto skelbtų darbų dalis patenka tiesiai į kultūros apyvarą, ir tai yra bene pats akivaizdžiausias indėlis į tai, kas šiandien vadinama socialine ir kultūrine plėtra. Instituto nuveikti darbai gali būti naudingi Lietuvos įvaizdžio formavimui. Juos dirbdami Instituto mokslininkai veržiasi į stažuotes užsienin, užmezga ryšius su užsienio kultūros, filosofijos ir meno tyrimo centrais, organizuoja su jais bendras konferencijas, atlieka bendrus tyrimus. Tokie ryšiai yra užsimezgę su Aukštąja humanitarine mokykla Pultuske ir Branieve (Lenkija), Latvijos kultūros akademija, Latvijos meno akademija, tarptautine Šv. Tomo Akviniečio asociacija, Hiustono Šv. Tomo universitetu (JAV), Liublino katalikiškoji universitetu (Lenkija), Tarptautine filosofijos profesorų asociacija, Kopenhagos taikos studijų universitetu, Filosofijos ir vertybių Tyrimo taryba (JAV), Baltarusijos valstybiniu kultūros problemų institutu. Neįmanoma nesikooperuoti su savo šalies universitetais ir akademijomis – Vilniaus, Vytauto Didžiojo, Vilniaus pedagoginiu universitetais, Vilniaus dailės bei Lietuvos muzikos ir teatro akademijomis. Naujausi tyrimų rezultatai panaudojami čia Institute mokslininkų skaitomuose kursuose, o universitetų ir akademijų profesūra kartu su Instituto mokslininkais vykdo bendrus tyrimus, rengia bendras konferencijas,

skelbia bendrus leidinius. Vadinasi, nesame atsiskyrę nei nuo pasaulio, nei nuo mokslų užsiimančių aukštųjų Lietuvos mokyklų pagal tyrimų profilių arimų padalinių.

Daug dar būtų galima kalbėti apie Instituto veiklą, o kalbant – savikritiškai paanalizuoti tos veiklos trūkumus ar taisytinus dalykus joje. Tačiau jauniausias lituanistinis Kultūros, filosofijos ir meno institutas, kaip ir kiti, vyresnieji, lituanistiniai institutai, yra pakankamai pajėgus sėkmingai dirbti svarbiuose lituanistinių tyrimų baruose, kurių aplėsti šiandienos iššūkių akivaizdoje nevalia. Bent mums taip atrodo.

Dėl ko nerimauta? Tiesiai šviesiai sakant – dėl to, kad tas pajėgus, produktyvus ir lituanistikos srityje reikšmingus darbus atliekantis institutas iki metų pabaigos paprasčiausiai pritrūks duonos. Apie tai neįtaiku kalbėti, nes tuoju bus kam pasakyti sakralinę frazę: jūs tik dejuojate, tik prašote, bet nieko nesūlote. Atsakau – sūlome savo darbus.

Pasirodo, kad geras darbas, valstybės užduočių vykdymas, geresni rezultatai yra verti ne paskatinimo, o nuobaudos. Praėjusiais metais valstybė ir už mažesnius rodiklius sugebėjo Institutą pakankamai subsidiuoti, šiemet ir už didesnius – daug mažiau tepajėgia atseikti. Padėtis, aišku, žeminanti: esame priversti būti malonės prašytojais, vaikščioti su ištiesta ranka, ir būtent tada, kai vos ne ant kiekvieno kampo kalbama apie humanistikos svarbą, apie lituanistinių tyrimų prioritetus! Į tokią padėtį patekome ne mes vieni – panašią nuoskaudą patyrė, kiek žinau, Lietuvių kalbos ir Lietuvių literatūros ir tautosakos institutai, tik gal jų ištekliai kaip nors leis bent išgyventi. Mums to padaryti niekaip nepavyks.

Aišku, jau buvo ir, matyt, dar ne kartą bus pasakyta, kad yra surasta objektyvi (!) mokslo rezultatų vertinimo metodika ir ji negailingai rodo, ko iš tikrųjų esame verti. Metodika, žinoma, įdomi ir, matyt, pagal įdomius principus kuriama. Štai tie principai ir kelia keletą, mančiau, svarbių, nors ir trivialiai skambančių, klausimų, kuriuos, deja, tik retoriškai išskeldamas ir baigsiu savo kalbą.

Pirmiausia ar iš principo yra reikalingi ir svarbūs mūsų valstybėje šiandien tie kultūros tyrimai, kuriuos vykdo lituanistiniai institutai, tarp jų Kultūros, filosofijos ir meno institutas? Jei reikalingi ir suvokiama jų svarba, ar nereiktų valstybei atstovaujančioms ir jos vardu veikiančioms institucijoms tiesiog pagerinti galimybes juos vykdyti, o ne versti sunykti institutus? Juk negavę atlyginimų (o pinigų jiems išmokėti metų pabaigoje mūsų Institute pristigs), mokslo darbuotojai (ypač geriausieji, produktyviausieji) paprasčiausiai iš Instituto išeis, Institutas tuštės.

Ar ne tam skirta toji „objektyvio-

ji“ metodika? Nors visur pabrėžiama lituanistinių tyrimo pajėgų stiprinimo būtinybė. Ar ne dėl tos metodikos turime atrodyti lyg nevykėliai, pridare daug niekų: prirašę daug knygų, prispausdinę daug straipsnių, kitaip aktyviai reiškęsi mokslinėje ir kitokioje veikloje, atsiliepe, atrodytų, į svarbias Lietuvos kultūros raidos aktualijas, bet nesugebą padaryti daug svarbesnių dalykų, priimti, kaip dabar madinga sakyti, naujų iššūkių? Bet kokių? Greičiausiai sukeliame tos metodikos.

Tikėkimės, kad Vyriausybė netrukus patvirtins Lituanistikos mokslinių tyrimų prioritetą įgyvendinimo 2006–2009 m. programą. Jos projekto 6 punkte sakoma: *Lietuva, siekdama etni damių plėtros keliu, turi skirti ypatingą dėmesį lituanistikos moksliniais tyrimams – vienam iš svarbiausių tinkamo atsako į globalizacijos iššūkius garantų. Šalies klestėjimas, tvari, socialinė, ekonominė ir kultūrinė raida, aktyvus dalyvavimas Europos ir pasaulio civilizacijos plėtroje neįmanomas be brandžios žmonių pi-*

Diskusijos tęsėsi ir po konferencijos; prof. Romanas Plečkaitis, akad. Leonardas Sauka, prof. Antanas Andrijauskas ir doktorantė Agnieška Juzefovič

litinės savivokos, visuomenę integruojančių vertybinių orientacijų, be kultūriškai motyvuoto lojalumo savo kraštui, tautinės, valstybinės tapatybės suderinimo su bendresnėmis žmogiskosiomis vertybėmis ir atsakomybėmis.

Mielieji, ar ne tą dabar kaip tik ir daro lituanistiniai institutai, tarp jų Kultūros, filosofijos ir meno institutas? Tai gal jų bent nesilpninkime, nes jei tai darysime, tai kam tada visos tos plėtros programos? Neįgausime triukšmui, kuriame visų mūsų apeliacijų ir aiškinimų ne nesigirdės?

Jei ne tam, tai gal kurkime ne lituanistiką gniuždančias, o palaikančias ir stiprinančias metodikas. Gal tada ne visai dar tamsi lituanistikos dabartis tikrai bus orientuota į šviesią ateitį, kurioje ji dar geriau galės vykdyti cituotoje programoje įvardytą savo misiją?

Lietuvos mokslo tarybos darbo grupė, išanalizavusi mokslinių tyrimų finansavimo Lietuvoje padėtį ir įvertinusi ją Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (toliau – MTEP) finansavimo kontekste, priėjo išvadą, kad Lietuva išgyvena krizinį mokslo ir inovacijų, žinių ekonomikos ir žinių visuomenės plėtros laikotarpį, nes šalies politikai nevykdo priimtų įsipareigojimų, o valstybinės institucijos, finansuodamos MTEP, nesilaiko esamų įstatymų. Ekspertai nedvejodami, kad iki 2010 m. Lietuva nepasieks ES Lisabonos strategijoje deklaruojamo tikslo – moksliniais tyrimams finansuoti skirti apie 3 proc. BVP, nes mūsų šalis tam dabar skiria tik apie 0,4–0,6 proc. BVP (ES šalyse senbuvėse šis rodiklis yra 1,9–2,0 proc.).

vidutiniškai sudarė daugiau kaip 11 proc. visų valstybės biudžeto išlaidų. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalyse – daugiau kaip 12 procentų. Lietuva pastaraisiais metais gerokai smuktelėjo žemiau šių vidurkių.

Matyt, esama nemažai priežasčių, lėmusių tokį Lietuvos švietimo, kultūros, mokslo finansavimo santykių rodiklių nuosmukį. Svarbu, kad šis faktas būtų gerai žinomas sprendimus priimančioms valdžios nariams ir daromos reikiamos išvados. Jei šios nerimą keliančios finansavimo mažėjimo tendencijos išliks, Lietuva neišvengiamai atsidurs visiškų Europos socialinės ir kultūrinės pažangos atsilikėlių gretose ir bus priversta taikstyti su visais iš to kylančiais padariniais.

Dr. Žibartas Jackūnas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Kalbos redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Stilistė **Jūratė Veniūtė**

Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

Patarėjai: **V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.**

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel/faks. (8 ~ 5) 212 12 35
Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja.
Perspaušdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius